

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף ט"ז

במשנה התבאר שאין דנים לא את השבט ולא את נביא השקר וכו' אלא בבית דין של ע"א. ושאלה הגמרא באיזה חטא מדובר שהשבט חטא, וודאי שלא מדובר שהשבט חלל את השבת, כי מדוע שיהיה הבדל בהלכות שבת, בין שבט שחטא ליחיד שחטא, הרי רק לעניין עבודה זרה התורה חילקה בין רבים שחטאו ליחיד שחטא, אך לא בשאר עבירות, ואף לא יתכן שמדובר על עבודת כוכבים כי בדיני עיר נידחת נאמר שלא עושים עיר הנידחת בשבט שלם.

ולכן ביאר רב מתנה שלא מדובר במשנה על שבט שחטא, אלא על נשיא שבט שחטא, וכפי שאמר רב אדא בר אהבה שמהפסוק "כל הדבר הגדול יביאו אליך" לומדים שדבריו של גדול נידונים בע"א, וגם נשיא שבט הוא גדול, ולכן נידון בע"א.

ועולא ביאר את המשנה, בשם רבי אלעזר שלא מדובר שהשבט חטא, אלא מדובר שהשבט באים לדון בדיני נחלות, שאז הדין הוא כתחילת חלוקתה של ארץ ישראל, שכפי שתחילת חלוקתה הייתה בשבעים ואחד, אף בדיני נחלות צריך בית דין של שבעים ואחד.

אבל דוחה הגמרא שלא יתכן לומר שכל דין בדיני נחלות יהיה כמו תחילת חלוקתה של ארץ ישראל, שהרי בחלוקת ארץ ישראל היה קלפי אורים ותומים וכל ישראל היו שם, ולפי זה אף כאן יצטרכו קלפי אורים ותומים וכל ישראל. ולכן דוחה הגמרא את דברי עולא.

ורבינא ביאר שבאמת במשנה מדובר בשבט שהודח לעבודת כוכבים, ואף שבדיני עיר הנידחת התבאר שאם כל השבט חטא לא דנים אותו בדיני עיר הנידחת שמיתתו תהיה בסיף, עדיין באופן שכל השבט חטא דנים אותו דווקא בסנהדרין של ע"א ולא בכ"ג.

וכפי שאמר ר' חמא ב"ר יוסי בשם ר' אושעיא שלומדים מהפסוק "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו'" שדווקא איש ואשה אתה מוציא לשעריך, וכלומר לבית דין של כ"ג, אבל אין מוציאים את כל העיר כולה לשעריך, ואם כולם חטאו דנים אותם בסנהדרין גדולה של ע"א, ואף כאן דורשים אותו הדבר, שאיש ואשה אתה מוציא לשעריך, אבל לא את כל השבט כולו, אלא נידון בע"א.

במשנה התבאר שאת נביא השקר דנים בע"א. וביאר ר' יוסי בר' חנינא שלומדים זאת מזקן ממרא, בגזירה שווה מלשון הזדה, שבזקן ממרא נאמר "והאיש אשר יעשה בזדון וגו'" ובנביא שקר נאמר "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא ציוויתיו לדבר וגו'" ולומדים שכפי שזקן ממרא נהרג רם חלק על בית דין של ע"א, כך גם נביא שקר נידון בע"א.

ושואלת הגמרא שהרי מיתתו של זקן ממרא היא בכ"ג, ולא בע"א, ורק צריך שיזיד ויורה בפני כל הסנהדרין דהיינו ע"א, אך בסוף הורגים אותו בכ"ג, ואם כן כיצד נלמד לנביא שקר שמיתתו בכ"ג.

וביאר ריש לקיש שאכן לא לומדים זאת מהמילה הזדה, אלא מהמילה דבר, שנאמרה לגבי זקן ממרא "ועשית על פי הדבר", למילה דבר שנאמרה לגבי נביא שקר "אשר יזיד לדבר דבר בשמי", שכפי שהמראתו של הזקן ממרא היא בפני סנהדרין של ע"א, כך מיתתו של נביא שקר בפני סנהדרין של ע"א.

ושואלת הגמרא מדוע לא לומדים גם גזירה שווה הזדה הזדה, מנביא שקר לזקן ממרא לומר שמיתתו של זקן ממרא תהיה בפני ע"א, ולא בפני כ"ג. ועונה הגמרא שלא קיבלו לדון את הגזירה שווה הזו הזדה הזדה, ואין אדם דן גזירה שווה אלא אם כן קיבלה מרבו, וכאן לא קיבלו לדון הזדה הזדה אלא רק דבר דבר.

במשנה התבאר שכהן גדול נידון בבית דין של ע"א. ואמר רב אדא בר אהבה שהמקור לדין זה הוא ממה שאמר הקב"ה למשה "כל הדבר הגדול יביאו אליך" והכוונה היא לדבריו של גדול, וכלומר שדינו של גדול יהיה בפניך, ומשה היה במקום בית דין של ע"א.

ושואלת הגמרא שהרי בבבלייתא התבאר אחרת, ש"דבר גדול" אין הכוונה לדבריו של גדול, אלא שכל דבר קשה יביאו לפני משה, וכפי שנאמר אחר כך "את הדבר הקשה יביאון אל משה".

ועונה הגמרא שאכן זו מחלוקת תנאים, ובבבלייתא אחרת שנינו כדברי רב אדא בר אהבה, שהתבאר בבבלייתא ש"דבר גדול" הכוונה לדבריו של גדול. ולא דבר הקשה, כי כבר נאמר "את הדבר הקשה", ולכן וודאי שדבר גדול הכוונה לדבריו של גדול.

ושואלת הגמרא לדעת התנא שסובר שדבר גדול הכוונה לדבר קשה, מדוע צריך על כך ב' פסוקים, הרי כבר נאמר "את הדבר הקשה יביאון אל משה", ועונה הגמרא שאחד מהפסוקים נאמר כדי לצוות על הדיינים להביא את הדבר הקשה לפני משה, והשני לומר שאכן עשו כך בפועל.

אמנם לדעת התנא שכן לומד משם שהדבר הגדול הכוונה לדבריו של גדול, לומדים זאת ממה שכתוב פעם אחת "הדבר הגדול" ופעם אחת "הדבר הקשה", ולא כתוב פעמים הגדול, או פעמיים הקשה, גם את זה שדבריו של גדול צריכים ע"א.

מביאה הגמרא שהסתפק רבי אלעזר האם שורו של כהן גדול שהרג אדם, וחייב מיתה, נידון בע"א כמו הבעלים שלו, שהרי לעיל דרשנו שכמיתת בעלים כך מיתת השור, או שנידון בכ"ג, והדרשה של כמיתת בעלים כך מיתת השור היא רק לומר שכמו מיתת אדם בעלמא כך מיתת השור, ומיתת סתם אדם היא בכ"ג.

ואמר אביי שממה שהסתפק רבי אלעזר, בכמה שורו נידון ולא בכמה נידונים דיני ממונות של כהן גדול, שרואים שדיני ממונות של כהן גדול וודאי שנידונים בשלושה ככל אדם. ומבארת הגמרא שלמרות שהיה צד שנלמד מהפסוק "את הדבר הגדול", שכל דבריו של גדול ידונו בבית דין של ע"א, אמר אביי שאין זו הכוונה בפסוק אלא רק על דיני נפשות.

במשנה התבאר שאין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של ע"א, ואמר ר' אבהו שהמקור לכך הוא מהפסוק "ולפני אלעזר הכהן יעמוד הוא וכל בני ישראל איתו וכל העדה", ו"הוא" הכוונה למלך "וכל בני ישראל אתו" הכוונה למשוח מלחמה, "וכל העדה" זה סנהדרין.

ושואלת הגמרא מה הראיה מהפסוק שצריך סנהדרין כדי לצאת למלחמת הרשות, הרי יתכן שאין כוונת הפסוק שצריך את כל אלו יחד לצאת למלחמה, אלא כוונת הפסוק לומר למי שואלים באורים ותומים שהרי נאמר שם בפסוק "ושאל לו במשפט האורים וגו'". וכלומר שלכל אחד מאלו **בנפרד** שואלים באורים ותומים, אך לשאר אנשים לא.

ולכן אומרת הגמרא שהמקור לזה שצריך סנהדרין הוא ממה שאמר רב אחא בר ביזנא בשם רבי שמעון חסידא, שלדוד המלך היה תלוי כנור למעלה ממטתו, וכשהגיע חצות לילה, הייתה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו, ומיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. וכשעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה, ואמר להן לכו והתפרנסו זה מזה, והשיבו לו שאין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו, וכלומר שאין בידינו מספיק כדי לפרנס את כל העניים, ולכן אמר להם לכו פשוטו ידיכם בגדוד וצאו למלחמה, ומיד היו יועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין ושואלים באורים ותומים, ויוצאים למלחמה.

עמוד ב'

ואמר רב יוסף שהמקור לכך הוא מהפסוק בדברי הימים "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב", ואחיתופל זה היועץ וכפי שנאמר בשמואל "ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו'", ובניהו בן יהוידע זו הסנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים, וכפי שנאמר בדברי הימים "ובניהו בן יהוידע על הכרתי

ועל הפלתי", שהם הסנהדרין, ולמה נקרא שמם כרתי ופלתי, כרתי שכורתין דבריהן ופלתי שמופלאין מעשיהן.

ואמר ר' יצחק בריה דרב אדא ויש אומרים ר' יצחק בר אבודימי מה המקור לכינור שהיה תלוי על מיטתו של דוד המלך, שנאמר בתהילים "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר".

במשנה התבאר שאין מוסיפין על העיר ירושלים ועל העזרות של בית המקדש אלא על פי בית דין של ע"א. ואמר רב שימי בר חייא שהמקור לכך הוא מהפסוק "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו' וכן תעשו". שכך תעשו אף לדורות הבאים.

והקשה רבא שהרי שנינו שכל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתם, אך מיכן ואילך עבודתם מחנכתן. ומדוע לא לומדים מהמילים "וכן תעשו" שאף בדורות הבאים צריך למשוך את הכלים.

ומתרצת הגמרא ששם לא לומדים עשייה לדורות כי נאמר בפסוק "וימשחם ויקדש אותם" ו"אותם" משמע שדווקא הכלים ההם מתקדשים במשיחה ולא לדורות.

ושואלת הגמרא שאולי כוונת הפסוק לומר שדווקא הכלים האלו מתקדשים רק במשיחה, אבל לדורות או במשיחה או בעבודה. ותיירץ רב פפא שלומדים מפסוק אחר שהכלים לדורות מתקדשים דווקא בעבודה, כי נאמר בפסוק "אשר ישרתו במ בקודש", ומשמע שרק על ידי שירות הכלים מתקדשים.

ושואלת הגמרא אם כך מדוע כתוב לגבי משיחת כלים של משה "אותם", הרי כבר לומדים זאת מהפסוק "אשר ישרתו במ", ועונה הגמרא שאם לא היה כתוב "אותם" היינו סבורים לדורות גם משיחה מהמילים "וכן תעשו", וגם עבודה מהמילים "אשר ישרתו", ולכן נאמר "אותם" כדי לומר לנו שדווקא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה.

במשנה התבאר שאין עושין סנהדראות (וכלומר בתי דינים של כ"ג) לשבטים אלא על פי בית דין של ע"א. ומבאר הגמרא שהמקור לכך הוא מזה שמשה העמיד סנהדראות, ומשה עומד במקום שבעים ואחד, ומכאן לדורות שכדי להעמיד סנהדראות צריך בית דין של ע"א.

ומביאה הגמרא ברייתא על הפסוק "שופטים ושוטרים תיתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוך נותן לך לשבטיך", שאומרת שממה שכתוב "שופטים תיתן לך" לומדים שצריך להעמיד שופטים לישראל. וממה שכתוב "שוטרים תיתן" לומדים שצריך להעמיד שוטרים לישראל.

וממה שכתוב "לשבטיך" לומדים שצריך להעמיד שופטים ושוטרים לכל שבט ושבט. וממה שכתוב "בכל שעריך" לומדים שצריך להעמיד שופטים ושוטרים אף בכל עיר ועיר.

ורבי יהודה אומר שבית דין אחד וכלומר הסנהדרין, ממונה על כולן ולומדים זאת ממה שנאמר "תתן לך". ורשב"ג אומר שממה שכתוב "לשבטיך ושפטו" שמצוה על בת דין של השבט לדון את שבטו.

במשנה התבאר שאין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של ע"א, ואמר ר' חייא בר יוסף בשם רבי אושעיא שהמקור לכך הוא מהפסוק "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא", שרק איש ואשה אתה מוציא לשעריך דהיינו לבית דין של כ"ג, אבל לא את כל העיר כולה לשעריך, אלא לסנהדרין של ע"א.

במשנה התבאר שאין עושין עיר הנדחת בספר, וכלומר בגבול. ומבאר הגמרא שהמקור לדין הוא מהפסוק שנאמר בעיר הנדחת "יצאו אנשים בני בליעל מקרבך", והספר אינו נקרא מקרבך.

במשנה התבאר שלא עושים שלש ערים לעיר הנידחת. ואומרת הגמרא שהמקור לכך הוא מהפסוק שנאמר "כי תשמע באחת עריך", שמהמילה "אחת" משמע שעושים אחת, ומהמילה "עריך" משמע שעושים אף שתיים, אך לא יותר.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שמהמילה "אחת", לומדים שאפשר לעשות עיר הנידחת אחת ולא שלש, ואמנם לא לומדים שאפשר לעשות רק אחת ולא שתיים, כי נאמר בפסוק "עריך", ומשמע ששתיים כן עושים.

ופעמים שאמר רב שבאותו הבית דין אין עושים שלושה ערים לעיר הנידחת, אבל בבתי דין שונים כן אפשר לעשות, ופעמים שאמר רב שאפילו בשנים או שלשה בתי דינים אין עושים שלושה ערים לעיר הנידחת. ומבארת הגמרא שטעמו של רב הוא כדי שלא לעשות בארץ ישראל קרחות שאינם מיושבות.

ומביאה הגמרא שאמר ריש לקיש שדווקא במקום אחד לא עושים שלושה ערים סמוכות לעיר הנידחת, וכגון שלושה בגליל או ביהודה, אבל שני מקומות או יותר אפשר לעשות אף שלושה ערים לעיר הנידחת.

אבל לדעת רבי יוחנן אפילו בשלושה מקומות אין עושים כדי שלא לעשות קרחות בארץ ישראל.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת כדברי רבי יוחנן, שאין עושין שלש עיירות מנודחות בארץ ישראל אבל עושין אותם שתיים כגון אחת ביהודה ואחת בגליל, אבל שתיים ביהודה או שתיים בגליל אין עושים. וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושים, והסיבה שלא עושים עיר הנידחת סמוכה לספר שמא ישמעו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל.

ושואלת הגמרא מדוע אמרה הברייתא שמה שלא עושים עיר הנידחת סמוכה לספר הטעם הוא כדי שלא ישמעו נכרים, ולא מפני שנאמר בפסוק "מקרבך", ועונה הגמרא שהברייתא זו דעת רבי שמעון שדורש את טעמי התורה, והוא ביאר מדוע אמרה התורה שאין עושים בספר עיר הנידחת, כדי שלא ישמעו הנכרים.

